

Remissvar, dnr CBM 61/03
2004-03-14

Till
Miljödepartementet
103 33 Stockholm

Naturvårdsverkets skrivelse: Ett rikt växt- och djurliv – Förslag till miljökvalitetsmål för biologisk mångfald

Sammanfattande synpunkter

Centrum för biologisk mångfald (CBM) har medverkat vid utformandet av den aktuella skrivelsen. CBM står i allt väsentligt bakom de slutsatser som anges i skrivelsen. CBM vill dock framföra ett antal kompletterande synpunkter som ytterligare kan stärka skrivelsens relevans.

Kunskapsmål

CBM hade sett det som angeläget att ett sjunde delmål om Kunskaper och Undervisning hade funnits med i förslaget. Vi ser det som angeläget att tydliga mål också sätts för hur information och kunskaper om biologisk mångfald stärks. CBM fruktar att många av de delmål som idag finns inom de 15 redan beslutade miljömålen samt inom det aktuella 16:e miljömålet kommer att vara svåra att uppnå om inte stora ansträngningar görs inom området Kunskaper och Undervisning. I den aktuella skrivelsen betonas detta också, men CBM vill alltså ytterligare lyfta fram denna aspekt. I Bilaga 1 ges exempel på hur detta kan göras.

Ytterligare förslag

CBM har också under arbetets gång med ett 16:e miljömål gjort ett antal observationer som skulle kunna komplettera det här behandlade förslaget. I Naturvårdsverkets skrivelse framhålls att det finns ytterligare idéer som eventuellt skulle kunna ingå som delmål efter ytterligare studier. CBM anser sig ha kommit en bit på vägen och vill därför här i Bilaga 2 föra fram några exempel på denna typ av idéer. Anledningen till att CBM anser sig kunna ge denna typ av kompletterande förslag har att göra med det regeringsuppdrag kring uppföljning av Konventionen om biologisk mångfald som Regeringen givit CBM. Under loppet av detta arbete som redovisades till Regeringen 2004-02-29 har CBM alltså kunnat föra vidare det arbete som CBM tidigare bistått Naturvårdsverket i. Dessa kompletterande förslag skall alltså inte uppfattas som på något sätt polemiskt mot det här aktuella förslaget utan enbart som ett sätt att föra vidare processen kring ett 16:e miljömål.

I detta ärende har föreståndaren för Centrum för biologisk mångfald, Urban Emanuelsson, beslutat.

Urban Emanuelsson/Föreståndare
Centrum för biologisk mångfald

<i>Postadress</i>	<i>Besöksadress</i>	<i>Telefon</i>	<i>Telefax</i>	<i>Elektronisk post</i>
Box 7007 750 07 UPPSALA	Bäcklösavägen 10 ULTUNA	018-67 27 30 018-67 10 00 vx	018-67 35 37	Urban.Emanuelsson@cbm.slu.se

Bilaga 1.

Kunskapsmål

Undervisning, utbildning och folkbildning

Om vi inte uppnår en ökad förståelse bland samhällets medborgare för vad det är vi arbetar med, varför vi skall bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden kommer vi på lång sikt få svårt att uppnå de uppställda miljö kvalitetsmålen. Det handlar om att sätta in miljömålen i ett samhällsperspektiv där medborgaren har en central plats. Regeringens naturvårdsskrivelse argumenterar för betydelsen av att sprida insikt och kunskap om biologisk mångfald och hållbart nyttjande (NVS s. 117-118), som en förutsättning för framtida naturvårdsinsatser. Den programsatsning för kommunal naturvård som regeringen aviserade ska även rymma insatser inom folkbildning.

CBM ser också en viktig folkbildningsuppgift i arbetet med att dokumentera det traditionella nyttjandet av naturen. En etnobiologisk mångfald ger motiv för bevarande av biologisk mångfald.

Vi ser ett behov av en systematisk genomgång av utbildningsprogrammen vid Sveriges universitet och högskolor med avseende på kunskap om biologisk mångfald och dess bevarande och hållbara nyttjande. Regeringens naturvårdsskrivelse betonar behovet av integrering av kunskap om naturvård och kulturmiljövård i undervisningen (NVS s. 111, 115).

- Senast 2010 skall Sveriges befolkning känna till och förstå huvuddragen i arbetet med hållbart nyttjande samt bevarande av biologisk mångfald.
- Senast 2005 skall en analys av behovet av utbildning i biologisk mångfald vid universitet och högskolor ha genomförts.
- Senast 2005 skall riktade utbildningsinsatser ha påbörjats för lärare vid grundskola, gymnasium samt högskola/universitet för att långsiktigt bygga upp en bred kunskapsbas för biologisk mångfald. Här vill CBM särskilt framhålla lärarhögskolorna.
- Senast 2005 skall riktade utbildningsinsatser om biologisk mångfald ha påbörjats för personer som styr och påverkar resursanvändning, såsom planerare, handläggare och politiker.
- Senast 2010 skall utvärdering av de riktade utbildningsinsatserna genomföras.

Forskning

Genomförandet av konventionen om biologisk mångfald kräver fortsatt forskning på inom ett antal viktiga områden, både naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga. För detta krävs inte bara en fortsatt forskningsfinansiering utan även en tydligare bild av kunskapsbehovet, en klart formulerad forskningsbeställning, och integrerade processer för spridning av forskningsresultaten till avnämarna. Regeringens naturvårdsskrivelse betonar på flera ställen vikten av fortsatt forskning (NVS s. 102, 111-112), framförallt i ett tvärvetenskapligt perspektiv. Forskningen måste ställa frågor som är relevanta för det praktiska arbetet med biologisk mångfald. Som en vägledning behövs en ny analys av detta forskningsbehov, men även nya mekanismer för att styra den tillämpade forskningen. Ett grundläggande problem är att dagens system för meritering till forskartjänster och forskningsmedel nästan uteslutande värderar inomvetenskaplig grundforskning, istället för att beakta även samhällsrelevans, avnämningarorienterade produkter och deltagande i samhällsprocesser.

Delmål ska formuleras om framtagande av en forskningsagenda till 2005, mekanismer för en detaljerad forskningsbeställning i samband med anslagsgivning, och ett nytt system för meritering.

Information om biologisk mångfald

Redan idag finns i Sverige avsevärda mängder data om biologisk mångfald, och genom forskning, miljöövervakning och olika inventeringar tillförs hela tiden ny information. Denna lagrade datamängd utgör en värdefull resurs som måste bli tillgänglig för alla aktörer (NVS s. 34-35, 114-115). Det finns dock inget nationellt system för lagring och åtkomst av data, dvs en svensk Clearing House Mechanism (CHM). Naturvårdsverket har i uppdrag att bygga en svensk CHM, men i dagsläget existerar den bara som en portal på Internet för allmän information om CBD. Ett särskilt problem är att många affärsdrivande verk (med stöd i gällande lag) betraktar information som saluförbara produkter som inte är fritt tillgängliga.

- Senast 2010 ska all information om biologisk mångfald som samlas in av statliga myndigheter och företag, länsstyrelser, kommuner och offentliga institutioner göras tillgänglig för alla som arbetar med genomförandet av CBD, forskning, undervisning etc. Informationen ska lagras i ett distribuerat nätverk av databaser, med tillgång till data och analysredskap över Internet. Kopplat till nätverket ska även finnas prediktionsredskap för biologisk mångfald.
- Senast 2010 ska all information om biologisk mångfald i svenska muséer och andra vetenskapliga samlingar göras tillgänglig i digital form genom den svenska implementeringen av the Global Biodiversity Information Facility.
- Senast år 2008 ska en svensk naturtypsindelning fastställas, inklusive marina biotoper (NVS s. 84, 89-90).
- Senast 2006 ska en svensk digital vegetations- och markanvändningskarta med god upplösning (minst 1:10 000) finnas tillgänglig för allmänt bruk inom en svensk CHM. Till kartan ska knytas all information om skyddade områden för att möjliggöra en bristanalys på landskapsnivå (NVS s. 84, 89-90). (Den spatials upplösningen är av vital betydelse, för att bli operativ bör bestånd på 100 kvadratmeter kunna urskiljas.)

Etnobiologi

CBM redovisade 2004-02-29 i sitt regeringsuppdrag om uppföljning av CBD hur bevarande av traditionell kunskap om biologisk mångfald kan utformas

Traditionellt nyttjande leder till påverkan av den biologiska mångfalden. Det är därför av vikt att kartlägga traditionellt naturresursnyttjande samt analysera hållbarheten av sådana aktiviteter. I dagens akademiska system saknas en naturlig hemort för sådan kartläggning. Man behöver därför utveckla ett nationellt program för kartläggning och analys av traditionell folklig kunskap om nyttjande och landskapsskapande för hållbarhet och nyttan inom naturvård. För konventionens (CBD) syften krävs en enhet där en sammankoppling mellan etnobiologi, agrarhistoria, skogshistoria å ena sidan och naturvårdsbiologi och ekologi å den andra. En naturlig placering vore i anslutning till forskning rörande de areella näringarna samt i nära samarbete med Programmet för odlad mångfald (POM) och ett eventuellt nationellt program för husdjursgenetiska resurser. I detta sammanhang vore det lämpligt med kompetens rörande etnobiologi, kulturgeografi, naturgeografi, ekologi och naturvårdsbiologi.

Ett eventuellt övervägande av skydd av traditionell kunskap motsvarande kräver originalitet av kunskapen, dvs att uppgifterna inte är allmängiltiga, vilket underlättas av en nationell översikt.

- Därför föreslås inrättandet av ett nationellt nätverk (nationellt program av typ POM) för Sveriges genomförande av CBD:s paragraf 8j om traditionell kunskap om biologisk mångfald ha etablerats. CBM föreslår att KSLA får huvudansvaret för ett sådant nätverk och att CBM föreslås bli kanslifunktion.

Kommunerna och arbetet med hållbar utveckling

Sveriges kommuner arbetar nu med hållbar utveckling, bland annat med stöd från en regeringssatsning på lokala projekt. Det har visat sig svårt att utveckla lokala projekt som specifikt beaktar biologisk mångfald och naturvård inom de lokala investeringsprogrammen. Regeringen planerar ett nytt program för lokala naturvårdsåtgärder med start 2004, med syfte att stimulera kommunernas medverkan i arbetet att uppnå fastlagda mål (NVS s. 49-50). Vi ser ett behov att ett rådgivande organ som kommunerna kan konsultera. CBM, IEH och MKB-centrum har redan inlett ett samarbete som skulle kunna utvecklas till en sådan resurs. Den nyligen presenterade Agenda 21-utredningen föreslår inrättandet av ett nationellt forum för att stödja kommunerna i deras lokala Agenda 21-arbete. Det rådgivande organet kan ses som en komponent i eller associerat med ett sådant forum.

- Senast 2005 ska en nationell resurs för rådgivning om biologisk mångfald (helpdesk, byrå) till kommuner i deras arbete med hållbar utveckling etableras.

Svenska artprojektet

Svenska artprojektet kommer att bidra med vital information till en svensk CHM om biologisk mångfald, och utgöra en bas för indikatorer på artnivån för miljöövervakning, uppföljning av hållbart nyttjande, reducering av artutrotningshastigheten etc (NVS s. 114). Det är av största vikt att projektet för fortsatt finansiering så att det kan fullföljas så snabbt som möjligt. Bortsett från projektets basfinansiering krävs också riktade forskningsmedel för taxonomisk forskning. Förutom den planerade utgivningen av den svenska nationalnyckeln i bokform bör även en Internet-baserad utgivning åstadkommas.

Bilaga 2.

Biologisk mångfald i MKB

Miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) är ett viktigt redskap för att förhindra negativa konsekvenser på biologisk mångfald vid samhällsplanering och i olika projekt. Ett uthålligt nyttjande av naturresurser förutsätter att man på ett objektivt sätt kan bedöma effekter och konsekvenser på biologisk mångfald. De brister som finns när det gäller beskrivning av naturmiljön i MKB måste belysas och åtgärdas. För att förbättra MKB-instrumentet måste kompetensen öka och kraven skärpas på beställarna, utförarna och granskarna. En samordning av kraven på MKB och den information som finns i MKB-dokument behövs.

Förslag om hur detta kan uppnås finns i det regeringsuppdrag som CBM redovisat till regeringen 2004-02-29. Dessa förslag kan troligen samordnas i någon mån med ett 16:e miljömål.

Domesticerad biologisk mångfald

I Naturvårdsverkets förslag anges att domesticerad biologisk mångfald behandlas under miljömålet ”Ett rikt odlingslandskap” och behandlas därför inte närmare i förslaget. CBM vill dock framhålla vikten av att också arbetet med domesticerad biologisk mångfald förs vidare och vill därför framhålla följande:

Arbetet med den brukade mångfalden omfattar fem huvudsakliga områden: bevarande, nyttjande, forskning och utveckling, utbildning och information samt internationellt arbete. Programmet för Odlad Mångfald (POM), inbegriper samtliga de aktörer i landet som i någon form arbetar med kulturväxter, inklusive kultursektorn. Detta är bra, men perspektivet bör vidgas till att också omfatta den stora nyttjandegruppen av konsumenter. Genom spridning, odling och användning av ett bredare växtsortiment kan aspekter rörande bevarande, hållbart nyttjande och utbildning/information beaktas. EUs direktiv 98/95/EG om bevarandesorter ger formellt stöd för detta arbete.

Detsamma bör också gälla för det nationella husdjursgenetiska programmet som nu är i begrepp att formaliseras. Särskilt angeläget är det att koppla de kulturhistoriska aspekterna av våra husdjursraser till deras hållbara nyttjande. Här har inte minst landets friluftsmuseer en viktig roll att spela i bevarandearbetet.

Historiska brukade miljöer såsom parker och trädgårdar i odlingslandskapet eller i stadsområden kan utgöra reservoarer för äldre och odlingsvärt växtmaterial, framför allt prydnadsväxter samt träd och buskar. Det kulturhistoriska värdet är många gånger betydande. Miljöerna är dock ofta mycket dåligt undersökta och saknar i de flesta fall skydd.

På motsvarande sätt bör ”naturmarker” med lång kontinuitet särskilt undersökas med avseende på den genetiska diversiteten av i landet förekommande genresurser, särskilt vallväxter. Ett stort antal områden omfattas idag av någon skyddsregim (nationalpark, naturreservat, m.m.) men kunskapen om dessa områden de facto innefattar genetiskt värdefullt material är idag okänt.

- Senast 2008 skall den svenska sortlistan ha utökats till att också omfatta så kallade bevarandesorter.
- Senast 2010 skall en betydande del av all frukt och grönt vara lokalt producerad. Målet kan uppnås genom differentierad moms.

- Senast 2012 skall ett nationellt husdjursgenetiskt program vara fullt utbyggt.
- En landsomfattande inventering av kulturhistoriskt intressanta park- och trädgårdsmiljöer skall vara genomförd till 2010 och ett bevarandeprogram skall ha lagts fast.
- En landsomfattande inventering av värdefulla oskyddade ”naturmarker” som karakteriseras av mycket lång kontinuitet skall genomföras till 2010.

Implementeringsprocesser

Miljökvalitetsmålet ”Regionala landskapsstrategier för biologisk mångfald” är ett mycket viktigt delmål som har utvecklats i Naturvårdsverkets skrivelse. CBM biträder förslag och har följande kompletterande förslag som kan utnyttjas vid det arbete som kommer att följa vid en mer detaljerad behandling av hur detta delmål kan komma till utförande.

Fysisk planering

Regeringens naturvårdsskrivelse anger att kommunernas översiktsplanering ska användas som ett redskap för att bevara och utveckla värden för naturvård och friluftsliv (NVS s. 57-60). Att planeringen och samhällsbyggandet senast år 2010 skall grundas på program och strategier för hur vi skall bevara, hållbart nyttja och tillgängliggöra natur och biologisk mångfald är inte tillräckligt. Det finns en risk att planeringen blir ett självändamål och därmed ett hinder för verklig förändring. Hur implementeringsprocessen skall gå till är viktigt att reda ut, och bygga in i själva planeringen. Planeringen måste också bygga vidare på de planer och strategier som redan finns och om möjligt utveckla dessa.

- Senast 2006 skall en utredning avseende hur biologisk mångfald har beaktats i översikts- och detaljplanarbetet ha genomförts.
- Senast 2006 skall varje kommun ha minst en anställd kommunekolog, med mandat att påverka planeringsprocessen.
- Senast år 2006 skall biologisk mångfald införas som ett särskilt angivet allmänt intresse i miljöbalkens andra kapitel i likhet med friluftsliv, natur- och kulturvärden.
- Senast 2008 skall kommunerna ha effektiva styrmedel som tydligt kopplar till EU:s landsbygdsolitik, i syfte att påverka och förankra den lokala naturvärden.

Skötselplaner och förvaltning av skyddade områden

Naturvårdsverket har haft uppdrag att utveckla förvaltningen av skyddade områden, med slutrapport juni 2002 (NVS s. 85, 95-97). Detta arbete bör ha lett fram till formuleringsbara delmål.

- Senast 2006 skall alla skötselplaner för skyddade områden innehålla preciserade skötselåtgärder lämpliga med avseende på syftet med området, huvudman, genomförandetid samt kostnadstäckning.
- Senast 2006 skall generell utformning av skötselplaner vara reglerad i lag.

Hållbart nyttjande av biologiska resurser

Alla sektorer ska enligt existerande miljökvalitetsmål bedriva ett hållbart nyttjande. Det är dock fortfarande mycket oklart vad som avses med ett hållbart nyttjande (NVS s. 35-36). Enligt CBD:s definition handlar det om att utnyttja resurser på ett sådant sätt att det ”inte leder till långsiktig minskning av biologisk mångfald...”. Definitionen är inte operativ förrän man klart

bestämt sig för vad som är en relevant rumslig och tidsmässig skala för mätning av ev. trender, och vilka komponenter av biologisk mångfald som ska mätas. Detta har inte klart formulerats av någon näring som utnyttjar biologisk mångfald. Vi ser ett klart behov att hållbart nyttjande ges en konkret innebörd, och att det inrättas ett system för övervakning av det hållbara nyttjandet.

- Senast år 2008 ska det för alla sektorer som utnyttjar biologisk mångfald formuleras konkreta operativa definitioner av hållbart nyttjande, med tydliga indikatorer som speglar mångfald på alla nivåer från ekosystem till gener.
- Senast år 2006 ska det nationella miljöövervakningsprogrammet, liksom relevanta sektorsbaserade övervakningsprogram, inkorporera indikatorer för hållbart nyttjande.

Biologisk mångfald i tätorter och tätortsnära områden

CBM ser den stora betydelsen av att förstärka arbetet med biologisk mångfald i tätorter och tätortsnära områden. Regeringens naturvårdsskrivelse betonar också vikten av att den tätortsnära naturens ställning stärks gentemot annan markanvändning (NVS s. 51-53).

CBM ser det därför som naturligt att förstärka arbetet med biologisk mångfald i tätorter och tätortsnära områden vid det fortsatta arbetet med det 16:e miljömålet. I den aktuella skrivelsen från Naturvårdsverket finns förslag som tar upp dessa frågor. Det är dock viktigt att detta arbete förs vidare och kan mynna i mer precisa delmål.

Tillgängligheten till tätortsnära natur måste öka. Detta gäller såväl grönområden inom tätorten som utanför den. Sett ur ett rättvise- och hälsoperspektiv är det viktigt att alla människor har tillgång till natur i sin omgivning. Naturområden bör utformas så att de inbjuder till gemensamma aktiviteter. I förlängningen gynnar detta inte bara människan utan också naturen och naturvården så att befolkningens kunskap om naturen ökar. Bl a skulle följande delmål kunna sättas:

- Senast 2006 skall varje länsstyrelse ha arbetat fram ett informationsmaterial om det hållbara nyttjandet och bevarandet av den biologiska mångfalden samt tätortsnära biotoper. (en allmän/generell del och en som är regional/lokal)
- Senast 2005 skall intentionerna avseende biologisk mångfald i Agenda 21 vara inarbetade i de lokala aktionsplanerna för Agenda 21.